

ОЛЕКСАНДР КОЛИШКІН

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка

**Формування системи адаптивного фізичного виховання
в сурдопедагогіці**

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), на сучасному етапі розвитку суспільства кожен з десяти жителів Землі є інвалідом унаслідок різних захворювань. ЮНЕСКО також зазначає, що у світі налічується 250 мільйонів дітей з обмеженими можливостями віком до 14 років, у тому числі 42 мільйони людей з вадами слуху, які мають помірні, тяжкі та глибокі порушення. Близько 2-3 % них мають таке ураження слуху, що заважає соціальному спілкуванню. Крім того, кількість дітей з вадами слуху не зменшується, а подвоюється кожні 15-20 років [7, 109] як у нашій країні, так і за кордоном.

Створення оптимальних умов для життєдіяльності, відновлення втраченого контакту з оточуючим світом, успішного лікування та наступної корекції психолого-педагогічної і фізичної реабілітації, соціально-трудової адаптації та інтеграції інвалідів, особливо дітей, у суспільство, а також адаптації до існуючих соціальних умов належить до першочергових державних завдань. Про це говориться в затвердженій Указом Президента України цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров'я нації” [8].

Гуманізація процесу навчання в наш час означає, в першу чергу, посилення уваги до формування особистості, розвитку кожної дитини, в тому числі з ураженням слухового аналізатора.

Переважна кількість досліджень у сурдопедагогіці була проведена з дітьми різного шкільного віку [2, 2]. Дані цих досліджень говорять про те, що процес фізичного виховання глухих і слабочуючих школярів ще недостатньо вивчений та

розроблений і потребує введення нових засобів, форм та методів організації занять з фізичної культури.

Головними завданнями впровадження введення нових форм фізичного виховання в галузі сурдопедагогіки мають бути системність формування компенсаторних процесів у глухих та слабочуючих дітей, стадійність їх розвитку, залежність структури компенсації від часу появи дефекту, важкості та глибини ураження, рівня педагогічної допомоги, розкриття ролі сенситивних періодів розвитку тієї чи іншої функції у процесі компенсації дефекту і, нарешті, показ великої ролі різних форм практичної діяльності як умов подолання впливу дефекту на фізичний, психічний та соціальний розвиток дітей з порушеннями слуху [1].

Останнім часом активно формується ідеологія адаптивної фізичної культури як самостійного наукового напрямку та навчальної дисципліни, закладаються основи її філософії та методології, визначається зміст і місце в системі знань про людину [3, 2].

Адаптивна фізична культура – це особливий вид фізичної культури, який набуває ряд специфічних ознак по відношенню до інвалідів різних груп, що займаються фізичними вправами та масовим спортом.

Специфічність поняття “адаптивна фізична культура” виявляється у визначенні “адаптивна”, що підкреслює її призначення для людей з відхиленнями у стані здоров’я, включаючи інвалідів. Мається на увазі, що фізична культура в усіх її виявах повинна стимулювати позитивні реакції в системах та функціях організму, формуючи таким чином необхідні рухові координації, фізичні якості та здібності, які спрямовані на життєзабезпечення, розвиток і вдосконалення організму інваліда [10, 9].

Взагалі, під терміном “адаптація” розуміють пристосування живого організму до умов існування у зовнішньому середовищі, що постійно змінюються, вироблене в процесі еволюційного розвитку [10, 14]. Адаптація має життєвоважливе значення для організму людини, адже дозволяє не тільки

переносити значні та різкі зміни в оточуючому середовищі, але й активно перебудовувати свої фізіологічні функції та поведінку відповідно цих змін, інколи і випереджаючи їх. При виникненні патологічних станів адаптація відіграє суттєву роль у розвитку різних компенсаторних змін в організмі, захисних механізмів, які протидіють захворюванню [5, 12].

Мета адаптивної фізичної культури як виду фізичної культури може бути сформульована так: максимально можливий розвиток життєзабезпеченості людини, яка має стійкі відхилення у стані здоров'я, за рахунок забезпечення оптимального режиму функціонування відпущених природою та наявних (які залишились у процесі життя) його тілесно-рухових характеристик і духовних сил, їх гармонізації для максимальної самореалізації соціально та індивідуально значущого суб'єкта [4, 6].

Максимальний розвиток за допомогою засобів та методів фізичної культури життєздатності людини, підтримка у неї оптимального психофізичного стану відкриває перед кожним інвалідом можливість реалізувати свої творчі потенції та досягти визначних результатів, не тільки порівняних із результатами здорових людей, але й таких, які перевищують їх. І першим кроком на цьому шляху може і повинна стати адаптивна фізична культура, яка дозволяє набути вміння та навички, якості та здібності, необхідні для будь-якого виду людської діяльності, в спілкуванні суб'єктів між собою.

Адаптивна фізична культура припускає залучення великого арсеналу засобів і методів фізичної культури з метою соціалізації інваліда, його адаптації до трудової діяльності або перекваліфікації та, взагалі, самореалізації.

Основним принципом формування системи адаптивного фізичного виховання в сурдопедагогіці є принцип корекційно-виховної спрямованості глухих і слабочуючих дітей. Корекційно-виховна робота, яка проводиться в рамках процесу фізичного виховання, має як загальну, так і спеціальну спрямованість і являє собою комплекс засобів, методів, форм педагогічного впливу, спрямованих на подолання, послаблення та ліквідацію рухових порушень,

а також на всебічний гармонійний розвиток особистості глухих і слабочуючих (туговухих) дітей засобами фізичного виховання.

Специфічними завданнями адаптивного фізичного виховання при глухоті є розвиток вестибулярної функції, в тому числі просторової орієнтації, раціонального розподілу фізичних зусиль, швидкості рухових реакцій і реакцій по вибору, вільного керуванні темпом рухів, сили (в тому числі станової), рухової пам'яті [9, 143].

Найбільш успішно ці завдання вирішуються за допомогою таких засобів, як загальнорозвиваючі фізичні вправи, циклічні рухи (ходьба, біг), дихальні вправи, вправи на розвиток координації, танцювально-ритмічні вправи, рухливі ігри, види спорту, які розвивають орієнтування у просторі.

Зміст адаптивного фізичного виховання в сурдопедагогіці спрямований на формування у глухих і слабочуючих дітей комплексу спеціальних знань, життєво та професійно необхідних рухових умінь і навичок; на розвиток широкого кола основних фізичних і спеціальних якостей, підвищення функціональних можливостей різних органів та систем учнів; на більш повну реалізацію їх генетичної програми і, нарешті, на становлення та використання тілесно-рухових якостей інваліда з вадами слуху, які залишились в наявності.

Головне завдання адаптивного фізичного виховання полягає у формуванні в дітей з дефектами слуху свідомого ставлення до власних сил, твердої впевненості в них, готовності до сміливих та рішучих дій, прагненням виконувати фізичні навантаження, необхідні для повноцінного функціонування суб'єкта, а також потреби систематично займатися фізичними вправами і взагалі вести здоровий спосіб життя відповідно до рекомендацій валеології.

Деякі автори розглядають фізичний світ людини та його властивості як культурну цінність, спираючись на розуміння єдності біосоціальної та особистої соціально-активної сутності людини [6]. Біологічний стан організму інваліда відображає соціальний вияв його особистості, ступінь соціальної адаптації. У зв'язку з цим головним напрямком фізичної культури слід вважати формування

рухової активності як біологічного та соціального фактору впливу на організм та особистість інваліда, що є методологічною основою теорії адаптивної фізичної культури.

Необхідно якісно переосмислити та творчо реформувати таке складне педагогічне явище, яким є адаптивна фізична культура. Єдність світоглядного, інтелектуального та тілесного компонентів повинна стати основоположним принципом формування фізичної культури особистості інваліда.

Система адаптивного фізичного виховання слабочуючих повинна сприяти покращенню протікання компенсаторних процесів в організмі, що у свою чергу, сприятиме позитивному фізичному, психічному та соціальному розвитку організму.

У зв'язку з цим ведеться пошук форм фізкультурно-спортивної діяльності, адаптованих до фізичного рівня осіб з порушеннями слуху, добираються фізичні вправи та види спорту, найбільш придатні та ефективні для оздоровлення тих чи інших груп інвалідів.

Зусилля на вирішення даної проблеми мають спрямовуватись у двох основних напрямках. З одного боку, модифікуються, адаптуються традиційні види спорту шляхом зміни правил тощо. З іншого здійснюються спроби розробити для інвалідів нові форми фізкультурно-спортивної активності, ігрові програми і т. ін.

Використання в роботі зі слабочуючими учнями великого арсеналу засобів і методів адаптивної фізичної культури сприятиме подоланню негативних явищ, які заважають їм позитивно ставитись до занять фізичною культурою та спортом, сприяючи саморозвитку, самовираженню та самореалізації дітей з порушеннями слуху.

У системі адаптивного фізичного виховання метою формування рухової активності як біологічного, так і соціального фактору впливу на організм та особистість слабочуючих повинна стати корекція психофізичних недоліків дітей з

дефектами слуху та порушень їх рухової сфери. Вивчення можливостей адаптивного фізичного виховання – одна з проблем сурдопедагогіки.

Таким чином, для створення системи занять адаптивною фізичною культурою, спрямованої на корекцію рухових порушень, для досягнення бажаного ефекту необхідно мати об'єктивну інформацію про: особливості фізичного та психофізичного розвитку слабочуючих дітей; цілеспрямований вплив на функціональні системи організму; диференціювання фізичних навантажень з урахуванням фізичних якостей тих, хто займається. Такі дослідження можуть скласти основу для розробки засобів корекції слухових порушень засобами спеціально розроблених методик адаптивної фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байкина Н.Г. Интенсификация учебного процесса в школе слабослышащих.: Сборн. научн. трудов НИИ дефектологии. – М., 1988. – 34 с.
2. Держинская Л.Б. Методика коррекции отклонений в развитии глухих дошкольников средствами ритмической гимнастики: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Волгоград, 1997. – С. 2.
3. Евсеев С.П., Шапкова Л.В., Федорова Т.В. Адаптивная физическая культура – новая специальность для работы с инвалидами // Физ. культ. студ – ов: физ. восп., спорт, актив. досуг. – СПб., 1996. – С. 2.
4. Евсеев С.П. Адаптивная физическая культура (Цель, содержание, место в системе знаний о человеке) // Теор. и практ. физ. культ. – 1998. - №1. – С. 2 – 7.
5. Платонов В.Н. Адаптация в спорте. – К.: Здоров'я, 1988. – С. 12.
6. Старкин А.И. Здоровый образ жизни и социальная реабилитация учеников вспомогательной школы//Физическая культура и здоровый образ жизни. Мат. III межресп. научн. – практ. конф. – Липецк, 1994. – 176 с.
7. Флейчук О. Оцінка фізичної та розумової працездатності глухих дітей//Наука и спорт: взгляд в III тысячелетие: Сб. ст. Межд. научн. конф. студ. – К., 1999. – С.109.
8. Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров'я нації”. – К., 1998. – 35 с.
9. Чудная Л.В. Адаптивное физическое воспитание. – К.: Наук. думка, 2000. – С. 137 – 149.

- 10.Шапкова Л.В., Евсеев С.П. Опорные концепции методологии адаптивной физической культуры//Теор. и практ. физ. культ. – 1998. - № 1. – С. 8 – 18.

**Формування системи адаптивного фізичного виховання
в сурдопедагогіці**

ОЛЕКСАНДР КОЛИШКІН

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

У роботі розглядаються основи формування системи адаптивного фізичного виховання в сурдопедагогіці. Акцентується увага на розгляді мети, завдань, форм, методів і засобів адаптивного фізичного виховання стосовно глухих і слабочуючих дітей. Розкривається значення адаптивного фізичного виховання у вирішенні завдань фізичної реабілітації та соціальної адаптації дітей з вадами слуху.

The adaptive physical training system formation in surdopedagogics

OLEXANDER KOLYSHKIN

Sumy State Pedagogical University named after A.M.Makarenko

In the work the basis of the adaptive physical education system formation in the surdopedagogics are observed. The attention on the aims, tasks, forms, methods and means of the adaptive physical education observation by the work with the deaf children and children with bad sight is stressed. The meaning of the adaptive physical education by the tasks of the physical rehabilitation and social adaptation of the children with the acoustic breach analyzer is observed.

